

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย
หลักภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๔๖-๗

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดทำต้นฉบับ

ISBN 978-616-461-476-5

พิมพ์ครั้งที่สิบเจ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๗

จำนวน ๓๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย องค์การค้ำของ สกสค.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์และโทรสาร ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ ต่อ ๓๑๘

www.suksapan.or.th

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น เพื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ ได้ปรับปรุงเพื่อให้ทันสมัย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพิจารณาทำความเข้าใจ การใช้ภาษาไทย เลือกรับสารอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งยังสามารถสื่อสารความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อการจัดการเรียนรู้ให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักการและบรรลุตามจุดหมาย ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนุ วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

หน้า

หน้า

ตอนที่ ๒ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

๖๑

คำนำ

ตอนที่ ๑ ความรู้เกี่ยวกับหลักภาษา

๑. ความรู้และข้อนำสังเกตเกี่ยวกับภาษา

ความรู้เกี่ยวกับภาษา

ข้อนำสังเกตเกี่ยวกับภาษา

๒. เสียง

เสียงพยัญชนะ

เสียงสระ

เสียงวรรณยุกต์

เสียงหนักเบา

๓. คำ

การเขียนสะกดคำ

การอ่านออกเสียงคำ

ความหมายของคำ

ความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ

การใช้คำ

๑

๓

๓

๔

๑๘

๑๘

๒๒

๒๕

๒๘

๓๓

๓๓

๓๗

๔๖

๕๐

๕๔

๑. การสื่อสารของมนุษย์

องค์ประกอบของการสื่อสาร

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

อุปสรรคของการสื่อสาร

วิธีแก้ไขอุปสรรคของการสื่อสาร

๒. การรับสารด้วยการฟัง

ความหมายของการฟัง

ประเภทของการฟัง

จุดมุ่งหมายทั่วไปของการฟัง

สัมฤทธิ์ผลของการฟัง

มารยาทในการฟังตามโอกาสต่าง ๆ

๓. การรับสารด้วยการอ่าน

ประเภทของการอ่าน

อ่านเก็บความรู้

อ่านเอาเรื่อง

อ่านวิเคราะห์

อ่านตีความ

การอ่านเพื่อพัฒนาตนเอง

๔. การส่งสารด้วยการพูด

ประเภทของการส่งสารด้วยการพูด

การพูดให้สัมฤทธิ์ผล

๖๔

๖๔

๖๔

๖๘

๗๐

๗๔

๗๕

๗๕

๗๖

๙๒

๙๖

๙๘

๙๘

๙๘

๑๐๑

๑๐๓

๑๐๔

๑๐๗

๑๒๒

๑๒๓

๑๓๘

๕. การส่งสารด้วยการเขียน

๑๕๐

ความหมายของการเขียน

๑๕๐

การเขียนที่มีประสิทธิภาพ

๑๕๑

รูปแบบของการเขียน

๑๕๕

๖. ภาษาเพื่อการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต

๑๙๔

การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต

๑๙๕

การใช้ภาษาในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม

๑๙๘

ข้อควรระวังในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต

๒๐๑

๗. จินตลักษณ์

๒๐๔

โคลงสี่สุภาพ : ความเป็นมาและประโยชน์ในปัจจุบัน

๒๐๕

ข้อบังคับสำหรับโคลงสี่สุภาพตามระเบียบฉันทลักษณ์

๒๐๙

ตอนที่ ๑

ความรู้เกี่ยวกับหลักภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะทำกิจการงานใด มนุษย์ต้องใช้ภาษาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญทั้งสิ้นผู้ที่ได้เรียนรู้เรื่องภาษาจึงเท่ากับได้เรียนรู้สิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มนุษย์ แต่ผู้ใดผู้หนึ่งจะใช้ภาษาได้ดีหรือไม่เพียงไรต้องอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. ความเข้าใจหลักภาษา
๒. การฝึกฝนตนเอง
๓. การสังเกตวิธีการใช้ภาษาของผู้อื่นที่อยู่แวดล้อม

นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักภาษา และได้ฝึกใช้ภาษามาแล้วมีใช้น้อยเมื่อขึ้นมาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ สิ่งสำคัญที่นักเรียนจะต้องได้รับการปลูกฝังเพื่อให้ใช้ภาษาได้ดี สมองประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้ก็คือความรู้จักสังเกตอยู่เป็นนิจ

ตอนที่ ๑ ในหนังสือเรียนเล่มนี้ได้หยิบยกปัญหาการใช้ภาษาไทยเพื่อนำมาให้นักเรียนสังเกต ๓ เรื่อง คือ **ความรู้และข้อนำสังเกตเกี่ยวกับภาษาเสียงและคำ** พร้อมทั้งให้เรียนรู้หลักสำคัญ ๆ บางประการร่วมด้วย ทั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างอุปนิสัยการสังเกตให้ติดตัวต่อไป มิได้มุ่งหมายให้นักเรียนต้องท่องจำ การหมั่นสังเกตจะช่วยให้นักเรียนจำได้และจำได้อย่างแม่นยำ

ความรู้และข้อนำสังเกต เกี่ยวกับภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเราจนเราอาจไม่เห็นความสำคัญ แต่ถ้าไม่มีภาษาเราก็ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นไม่ได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นญาติ เพื่อนหรือคนแปลกหน้า เราใช้ภาษาในการคิด การแสดงความต้องการ การโน้มน้าวชักจูงใจ การบรรยายเหตุการณ์ การอธิบายเรื่องราว ทั้งยังใช้ภาษาบอกเล่าและบันทึกความรู้ต่าง ๆ ส่งผ่านไปยังผู้อื่น ดังนั้นมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงต้องมีภาษา

ความรู้เกี่ยวกับภาษา

ภาษาของมนุษย์เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ การรู้ภาษาไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิดหรือเป็นสัญชาตญาณ มนุษย์เรียนรู้ภาษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เริ่มตั้งแต่เด็ก จากการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางเสียง คำ ประโยค และความหมาย

ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ในแต่ละสังคมร่วมกันกำหนดและสร้างขึ้น เพื่อใช้ในการสื่อสาร การสื่อสารของมนุษย์กับการสื่อสารของสัตว์แตกต่างกันทั้งเรื่องสารและวิธีสื่อสาร มนุษย์ใช้ภาษาเพื่อสื่อเรื่องที่หลากหลาย โดยมีได้สื่อสารเพียงความต้องการพื้นฐานเท่านั้น หากยังใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก หรือความคิด ความเชื่อที่ซับซ้อน สามารถสื่อถึงสิ่งที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้า เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต เรื่องที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เล่าเรื่องสมมุติหรือแม้แต่เรื่องที่ไม่จริงได้ ซึ่งต่างจากการสื่อสารของสัตว์ที่สื่อสารได้เฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นที่นั้นและในขณะนั้นเท่านั้น

ส่วนวิธีการสื่อสารนั้นมนุษย์ใช้เสียงในการสื่อความหมาย ในขณะที่สัตว์มีวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย ใช้ทั้งกลิ่น สี ท่าทาง และการเคลื่อนไหว แต่มีข้อจำกัดเพราะสื่อสารได้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอด ได้แก่ เรื่องอาหาร ถิ่นที่อยู่ หรือการจับคู่เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ของตน การสื่อสารของสัตว์จึงเป็นการสื่อสารโดยสัญชาตญาณ สัตว์สามารถสื่อสารกันได้โดยไม่ต้องเรียนรู้ ซึ่งต่างจากการสื่อสารของมนุษย์

นักภาษาศาสตร์และนิยามภาษาว่า “**ภาษาคือระบบการสื่อสารที่ประกอบด้วยเสียงและความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายเป็นสิ่งสมมุติและถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งโดยการเรียนรู้ ไม่ใช่การถ่ายทอดทางพันธุกรรม**” และจากนิยามดังกล่าวเราอาจสรุปได้ว่า **มนุษย์เท่านั้นที่มีภาษา**

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

๑. เล่าประสบการณ์ของตนเท่าที่พบเห็นสัตว์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ในธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นว่าสัตว์นั้น ๆ สามารถสื่อสารกันได้อย่างไร ยกตัวอย่างให้เห็นภาพ เช่น แมวกับแมว แมวกับสุนัข แมวกับเจ้าของ มีพฤติกรรมสื่อสารกันได้อย่างไร

๒. แสดงความคิดเห็นว่าการสื่อสารระหว่างสัตว์กับสัตว์ เช่น แมวกับแมว แตกต่างจากการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์อย่างไร

๓. แสดงความคิดเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่ว่าสัตว์ไม่สามารถสื่อสารถึงเหตุการณ์ในอดีตหรืออนาคตได้ สื่อสารได้เพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ขอให้อธิบายพร้อมยกตัวอย่างสนับสนุนให้เห็นจริง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษา

เราอาจจะกล่าวถึงภาษาในแง่มุมต่าง ๆ ได้มาก แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษา ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา
๒. เสียงของคำส่วนใหญ่ในภาษาไม่สัมพันธ์กับความหมาย
๓. ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนาต่าง ๆ

ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา

ภาษาประกอบขึ้นด้วยหน่วยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างซึ่งประกอบรวมกันเป็นภาษา หน่วยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบเหล่านั้น เรียกว่า “หน่วยในภาษา”

หน่วยในภาษาที่เล็กที่สุด ได้แก่ หน่วยเสียง คำว่า “หน่วยเสียง” ในที่นี้เป็นศัพท์วิชาการ ซึ่งต่างจาก คำว่า เสียง ที่เป็นคำที่ใช้ทั่ว ๆ ไป

เสียง คือ คลื่นที่สั่นสะเทือนในอากาศ เป็นสิ่งที่เรารับรู้ด้วยการฟัง อาจเป็นเสียงสุนัขเห่า เสียงสนั่นกระดิ่ง เสียงฝนตก รวมทั้งเสียงที่มนุษย์เปล่งออกมา แต่อย่างไรก็ตามเสียงยังไม่ใช่วินิจฉัยทางภาษา แม้ว่ามนุษย์จะสามารถเปล่งเสียงต่าง ๆ ได้มากมาย แต่มนุษย์จะเลือกเสียง

จำนวนหนึ่งเท่านั้นมาใช้เป็นเสียงสำคัญในระบบเสียงของแต่ละภาษาซึ่งมีจำนวนจำกัด เรียกว่า “หน่วยเสียง” เป็นเสียงสำคัญที่ทำให้คำในภาษานั้น ๆ มีความหมายต่างกัน ดังนั้น หน่วยเสียงจึงเป็นหน่วยในภาษาที่เล็กที่สุดที่ทำหน้าที่แยกความหมายของคำต่าง ๆ ในภาษานั้น ๆ

หน่วยเสียงซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เล็กที่สุดนี้อาจประกอบกันเป็น “พยางค์” ซึ่งหมายถึงกลุ่มเสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง ๆ มีเสียงสระเป็นเสียงที่ดังเด่น พยางค์อาจมีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ได้ เช่น ในภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะ /ก/^๑ /ว/ /ง/ มีหน่วยเสียงสระ /อา/ /อี/ และมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์สามัญ เมื่อนำหน่วยเสียงดังกล่าวประกอบกันจะได้เป็นพยางค์ เช่น กา วา งา กาง กาว กวาง พยางค์เหล่านี้ล้วนมีความหมาย ถือได้ว่าเป็น “คำ” ในขณะที่พยางค์ที่เกิดจากการประกอบหน่วยเสียงข้างต้น เช่น จิว วิง งาว งวาง งวาว เป็นพยางค์ที่ไม่มีความหมาย ไม่นำมาใช้ในภาษา จึงไม่ถือเป็นคำ

“คำ” จึงมีความหมายว่า หน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาซึ่งมีความหมายและสามารถปรากฏอิสระตามลำพังได้ เราสามารถนำคำที่มีพยางค์เดียวมาประกอบกันเป็นคำที่ซับซ้อนขึ้น มีหลายพยางค์ สมมุติว่าเรามีคำว่า ลูก และ ร้อง เราอาจพูดซ้ำพยางค์ ได้คำซ้ำว่า ลูก ๆ ร้อง ๆ เราอาจนำคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า ลูก และ ร้อง มาซ้อนเข้าข้างหลัง ได้คำซ้อนว่า ลูกหลาน ร้องเรียน เราอาจนำคำที่มีความหมายต่างออกไปมาประกอบกันได้คำประสมว่า ลูกน้ำ ร้องทุกข์

นอกจากนั้น เราสามารถนำคำมาเรียงกันได้ต่าง ๆ เกิดเป็น “ประโยค” จำนวนมาก สมมุติว่าเรามีคำ ๔ คำ คือ ใคร ใช้ ให้ และ ไป เราอาจเรียงคำเหล่านี้เป็นประโยคต่าง ๆ เช่น

ใครใช้ให้ไป ใครไปให้ใช้ ใครให้ใช้ไป ใครให้ไปใช้
 ใครไปใช้ให้ ไปใช้ให้ใคร ไปให้ใครใช้ ไปใช้ใครให้
 ใช้ไปให้ใคร ใช้ใครไปให้ ใช้ให้ใครไป ใช้ใครให้ไป

เรายังสามารถนำประโยคที่มีอยู่มาซ้อนกันหรือรวมกันทำให้ได้ประโยคยาวออกไปเรื่อย ๆ เช่นประโยคว่า จรีซื้อกระเป๋า ประโยคนี้อาจขยายด้วย อนุประโยค ให้ยาวออกไปได้ดังนี้

- ก) จรีซื้อกระเป๋าที่อยู่ในร้านขายเครื่องหนัง
- ข) จรีซื้อกระเป๋าที่อยู่ในร้านขายเครื่องหนังที่เธอเคยซื้อรองเท้าคู่สีขาว
- ค) จรีซื้อกระเป๋าที่อยู่ในร้านขายเครื่องหนังที่เธอเคยซื้อรองเท้าคู่สีขาวที่เธอใส่ไปงาน

แต่งงานเพื่อน

^๑ เครื่องหมาย / / ใช้กำกับหน่วยเสียง

หรือประโยคว่า นิดบอกขาน้อย ประโยคนี้ก็อาจขยายให้ยาวออกไปเรื่อย ๆ โดยเติมข้างหน้าหรือเติมข้างท้ายประโยค เช่น

- ง) นิดบอกขาน้อยว่าพ่อเข้าโรงพยาบาล
- จ) **น้อยรู้ว่า**นิดบอกขาน้อยว่าพ่อเข้าโรงพยาบาล
- ฉ) **หนูไม่เชื่อว่า**น้อยรู้ว่านิดบอกขาน้อยว่าพ่อเข้าโรงพยาบาล
- ช) **น้อยคิดว่า**หนูไม่เชื่อว่าน้อยรู้ว่านิดบอกขาน้อยว่าพ่อเข้าโรงพยาบาล

นอกจากจะซ้อนประโยค ทำให้ประโยคยาวออกไปเรื่อย ๆ เราก็อาจรวมประโยค ทำให้ประโยคยาวออกไปได้ ประโยคว่า น้อยตื่นนอน ประโยคนี้ก็อาจรวมกับประโยคอื่นโดยใช้คำเชื่อม เช่น

ช) น้อยตื่นนอน **แล้วก็**ล้างหน้า **แล้วก็**แปรงฟัน **แล้วก็**อาบน้ำ **แล้วก็**แต่งตัว **แล้วก็**ไปโรงเรียน

ในกรณีของการสร้างประโยค ตามทฤษฎีแล้วมนุษย์สามารถสร้างประโยคให้ยาวออกไปได้ไม่จำกัด แต่ในทางปฏิบัติไม่มีใครพูดประโยคยาวมาก ๆ เพราะกว่าจะพูดจบก็อาจจะลืมไปแล้วว่าเริ่มต้นไว้ว่าอย่างไร ส่วนในการเขียนมีผู้เขียนบางคนใช้ประโยคยาวมาก ๆ อยู่บ้าง แต่ประโยคเช่นนั้นจะเข้าใจยาก ไม่น่าอ่าน

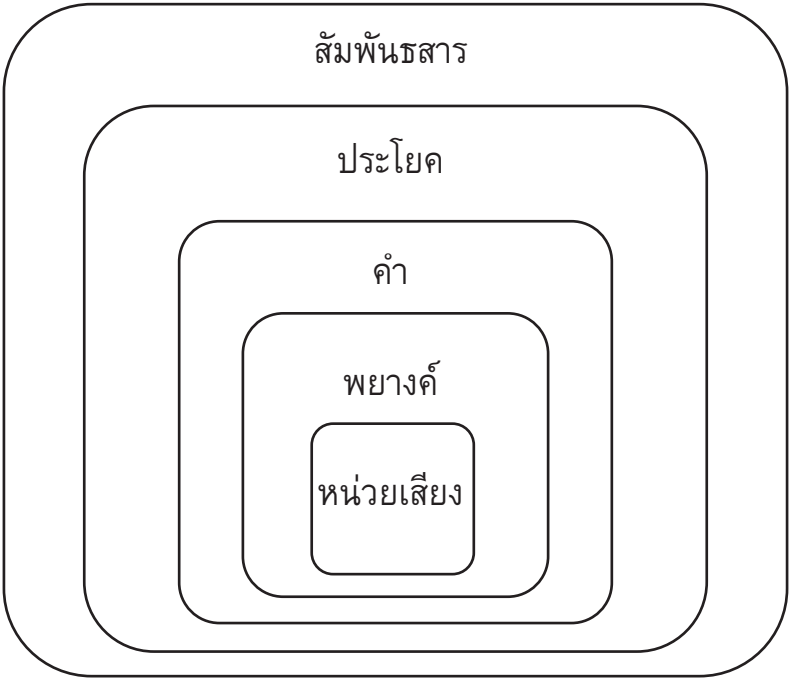
แม้ประโยคจะเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดในระบบไวยากรณ์ แต่ในการสื่อสารเราไม่สามารถใช้ประโยคเดี่ยว ๆ ทีละประโยคในการสื่อสารได้ หากสื่อสารกันด้วยข้อความขนาดยาวมากกว่าหนึ่งประโยค เมื่อเราสื่อสารด้วยการร้อยเรียงประโยคให้ยาวขึ้นและมีเอกภาพทางความหมาย เราเรียกหน่วยภาษาระดับนี้ว่า “**สัมพันธสาร**”^๑ ซึ่งหมายถึง **หน่วยภาษาที่ปรากฏต่อเนื่องกันระดับที่สูงกว่าประโยค และมีความสัมพันธ์กันระหว่างประโยคหนึ่งกับประโยคหนึ่ง ไม่ใช่เพียงแค่การนำประโยคมาเรียงต่อกันให้ยาวขึ้นไปเท่านั้น** ดังตัวอย่าง

^๑ สัมพันธสาร (discourse) เป็นศัพท์บัญญัติที่พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา กำหนดใช้เรียกข้อความที่ประกอบด้วยหน่วยภาษาที่ร้อยเรียงต่อเนื่องกันทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนทุกประเภท นักวิชาการอาจเรียกหน่วยทางภาษานี้ด้วยคำที่ต่างกัน เช่น ปริจเฉท วจนะ ข้อความ ระบบข้อความ

จรีอยากจะซื้อกระเป๋าที่อยู่ในร้านขายเครื่องหนังที่เธอเคยซื้อรองเท้าสีขาว คู่ที่เธอใส่ไปงานแต่งงานเพื่อนที่เคยทำงานด้วยกันตอนที่เธอย้ายตามสามีไปอยู่ภูเก็ต แต่กระเป๋าราคาแพงเกินไปและคนขายไม่ยอมลดราคา เธอจึงเปลี่ยนใจไม่ซื้อกระเป๋าใบนั้น แต่ซื้อกระเป๋าอีกร้านหนึ่ง เพราะสวยพอ ๆ กัน และราคาก็ถูกกว่า

ตัวอย่างต่าง ๆ ที่กล่าวมาแสดงว่า เราสามารถนำหน่วยเสียงมาใช้สร้างพยางค์ สร้างคำ และสร้างประโยคบอกเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากมาย ด้วยเหตุนี้นักภาษาศาสตร์จึงกล่าวว่า **มนุษย์สามารถสร้างประโยคได้โดยไม่จำกัดจากเสียงในภาษาซึ่งมีจำนวนจำกัด**

โดยสรุป ภาษาประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ เรียกว่า “หน่วยในภาษา” ประกอบจากหน่วยที่เล็กที่สุดไปสู่หน่วยทางภาษาที่ใหญ่ขึ้น ได้แก่ หน่วยเสียง พยางค์ คำ ประโยค และสัมพันธสาร ตามลำดับ

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของหน่วยในภาษา

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

๑. หาตัวอย่างคำต่อไปนี้

๑) คำที่ต่างกันเฉพาะหน่วยเสียงพยัญชนะ ๓ คู่

ตัวอย่าง จาน-นาน

๒) คำที่ต่างกันเฉพาะหน่วยเสียงสระ ๓ คู่

ตัวอย่าง จิบ-จิบ

๓) คำที่ต่างกันเฉพาะหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ๓ คู่

ตัวอย่าง ปา-ป่า

๒. พยางค์ต่าง ๆ ต่อไปนี้ประกอบด้วยหน่วยเสียงต่าง ๆ รวมกี่หน่วยเสียง เสียงพยัญชนะกี่หน่วยเสียง เสียงสระกี่หน่วยเสียง และเสียงวรรณยุกต์กี่หน่วยเสียง

ยาว ยา วา วาย ยาย วาว

๓. ตอบคำถามต่อไปนี้

๑) ภาษาไทยมีคำว่า “เพื่อน” แต่งประโยคที่ใช้คำซ้ำว่า “เพื่อน ๆ” แล้วอธิบายว่าคำว่า “เพื่อน” กับคำว่า “เพื่อน ๆ” มีความหมายต่างกันอย่างไร

๒) หากคำที่มีความหมายคล้าย ๆ กับคำว่า “เพื่อน” มาซ้อนเพื่อให้ได้คำใหม่ แล้วอธิบายว่าคำซ้อนนั้นมีความหมายต่างกับคำว่า “เพื่อน” อย่างไร

๓) ช่วยกันหาคำที่มีความหมายต่างไปจากคำว่า “เพื่อน” มาประสมกับคำว่า “เพื่อน” เพื่อให้ได้คำใหม่ แล้วอธิบายว่าคำประสมนั้นมีความหมายต่างกับคำว่า “เพื่อน” อย่างไร

๔. สมมุติว่ามีคำอยู่ ๖ คำ คือ **น้อง พี่ รัก มาก บอก ว่า** เราอาจนำมาสลับสับที่กันได้ อย่างเป็นบ้าง อาจใช้คำเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้งก็ได้ ให้ช่วยกันทำให้ได้ข้อความมากที่สุด และทุกข้อความมีความหมาย

๕. สร้างประโยคใหม่และใช้คำเชื่อมกับประโยคต่อไปนี้เพื่อให้ประโยคยาวขึ้น อีกประมาณ ๑ เท่าตัว

- แพร่อ่านหนังสือ
- แก้วพูดสุนทรพจน์
- ใบเตยร้องเพลง
- แดงไทยแข่งขันตอบปัญหา
- นกไปต่างประเทศ

เสียงของคำส่วนใหญ่ในภาษาไม่สัมพันธ์กับความหมาย

คำในแต่ละภาษามีจำนวนมาก มีคำถามว่าทำไมคำแต่ละคำในภาษาต่าง ๆ จึงมีความหมายเช่นนั้น ทำไมคนไทยเราเรียกน้ำว่า น้ำ ไม่เรียกว่า ดิน และทำไมคนอังกฤษเรียกน้ำว่า water ไม่เรียกว่า soil คำถามนี้อาจตอบได้ว่า คำในแต่ละภาษาจะมีความหมายอย่างไรนั้นก็แล้วแต่คนที่ใช้ภาษานั้น ๆ จะตกลงกัน ถ้าเคยเรียกอะไรว่าอย่างไร ก็มักจะเรียกตามกันไป เพราะถ้าเรียกไม่ตรงกับคนอื่นก็จะมีใครเข้าใจ ความหมายของคำเกิดจากการสมมุติ ชนชาติใดจะสมมุติเรียกสิ่งใดว่าอะไรก็ได้ทั้งสิ้น

เมื่อความหมายของคำเกิดจากการสมมุติ เสียงที่ประกอบขึ้นเป็นคำจึงไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความหมาย คำไทยที่มีเสียงอย่างเดียวกันอาจมีความหมายต่างกันในแต่ละถิ่น เช่น คำว่า โคม ในภาษากรุงเทพฯ หมายถึง เครื่องให้แสงสว่างที่มีเครื่องบังลม แต่ในภาษาไทยถิ่นใต้หมายถึง กะละมัง คำไทยที่มีเสียงต่างกันในแต่ละถิ่นก็อาจมีความหมายอย่างเดียวกันได้ เช่น คำว่า เสือ และ สาด มีเสียงต่างกัน แต่ก็ใช้เรียกสิ่งเดียวกัน คือ เครื่องสานสำหรับปูนั่งและนอน ภาษากรุงเทพฯ เรียก เสือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ อีสาน และได้ เรียก สาด

อย่างไรก็ดี **มีผู้เชื่อว่าแม้เสียงของคำส่วนใหญ่ในภาษาจะไม่เกี่ยวข้องกับความหมาย แต่ก็มีเสียงบางเสียงที่มีอิทธิพลต่อความหมาย** ปรากฏการณ์เช่นนี้จำแนกได้ ๒ ประการ ได้แก่

๑. การเลียนเสียงธรรมชาติ

๒. ลักษณะทางกายภาพของเสียง

การเลียนเสียงธรรมชาติ

คำในภาษาบางคำเกิดจากการแทนเสียงที่ได้ยินจากสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ คำเลียนเสียงเหล่านี้ บางคำอาจกลายเสียงไปบ้าง แล้วนำไปใช้เป็นชื่อสิ่งต่าง ๆ เช่น

ชื่อสัตว์บางชนิด เช่น กา แมว แพะ จิ้งจก ตั๊กแตน อีงอ่าง

ชื่อสิ่งของ เช่น กริ่ง หลอด ออด ไฟแช็ก

ชื่อโรค เช่น หืด หรืออาจใช้เป็นคำบอกอาการบางอย่าง เช่น อ้วก กระแอม กระเดาะปาก ขาก สะอึก ชุบชิบ อุบิบ อึกอึก

นอกจากนี้ยังมีคำเลียนเสียงที่สันนิษฐานได้ว่าความหมายกลายไป เช่น โครม เป็นคำเลียนเสียงคนหรือของหนัก ๆ ล้มหรือตก เช่น เดินดี ๆ ระวังจะหล่นโครมลงไปในน้ำ กลายความหมายเป็น “ใช้อย่างมากมาย” เช่น ใช้ไฟกันโครม ๆ หรือคำว่า หง่าว เป็นคำเลียนเสียงแมวตัวผู้ร้องหาแมวตัวเมีย เช่น มันหง่าวหาตัวเมีย กลายความหมายเป็น “โดดเดี่ยว เหนงอยู่ตามลำพัง” เช่น นั่งหง่าวอยู่คนเดียว

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

๑. อ่านออกเสียงบทกลอนต่อไปนี้ และพิจารณาว่าเสียงของคำมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้อ่านและผู้ฟังหรือไม่ อย่างไร

๑)	นิราศร้างห่างเหินเสนาหา
ปางอิเหนาเศร้าสุดถึงบุษบา	พระพายพาพัดน้องเที่ยวล่องลอย
ตะลึงเหลียวเปลี่ยวเปล่าให้เหงาหมิม	สุขลปรีมเปี่ยมเหยาเฝาะเฝาะผ้อย
ไฉ่เย็นฉ่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย	น้องจะลอยลมบนไปไหนใด

(จาก นิราศอิเหนา)

๒)	ยี่นประจําหมายสู่เป็นคู่ขัน
ละครหยุดดูตลุดดูมวยปล้า	ตั้งประจันจذبจับขยับมือ
มงคลใส่สวมหัวไม่กลัวกัน	ประจบติดเตะผางหมัดขว้างหรือ
ตีเข้าบับรับไปกสองมือปิด	คนดูอื้อเออเอาสนั่นอึง
กระหวัดหวัดหวิวผวาเสียงฮาฮือ	

(จาก นิราศพระบาท)

๒. คำต่อไปนี้เสียงวรรณยุกต์ต่างกัน พิจารณาว่าความหมายต่างกันหรือไม่ อย่างไร

แผล็บ-แผล็บ	ปราด-ปรีาด	หยุกหยิก-ยุกยิก
หมับ-มับ	จับ ๆ-จ๊ับ ๆ	เอ็กอัก-เอ็กอัก
ปัง-ปัง	เป้ง-เป้ง	เปาะเปะ-เปาะเปะ

๓. คนในครอบครัวกำลังนั่งกันอยู่พร้อมหน้าในห้องนั่งเล่น ทันใดนั้นชายคนหนึ่งก็ก้าวเข้ามาในห้องพูดอย่างตื่นเต้นว่า “รู้ไหม นายคงพาแม่ไปนวลหนีไปแล้ว” ทันทีเสียงอุทานก็ดังขึ้นพร้อมกัน “อะ ฮ้า ห่า ฮี้”

คุณแม่เป็นผู้อุทานว่า ฮะ
ลูกชายเป็นผู้อุทานว่า ฮ้า
คุณพ่อเป็นผู้อุทานว่า ห่า
ลูกสาวเป็นผู้อุทานว่า ฮี้

ร่วมกันอภิปรายว่าเสียงอุทานเหล่านี้แสดงอารมณ์หรือความรู้สึกของผู้พูดอย่างไร และมีคำอุทานอื่น ๆ ที่เสียงพยัญชนะต้นเป็น ห หรือ ฮ อีกหรือไม่

ลักษณะทางกายภาพของเสียง

ในภาษาไทยมีคำอยู่หลายคำที่มีลักษณะแปลก คือ ลักษณะทางกายภาพของเสียงที่ประกอบขึ้นเป็นคำนั้น สัมพันธ์กับความหมายของคำด้วย เสียงที่ให้ความหมายนี้มีหลายเสียงด้วยกัน เช่น เสียงพยัญชนะ เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ สามารถแสดงคุณสมบัติบางประการ เช่น ขนาด ปริมาณ รูปทรง เช่น คำที่มีเสียง เอ จะทำให้เกิดความหมายไม่ตรง เช่น เข เป้ เห เซ เก เจ เหล่ เซ หรือคำที่มีสระ ออ และมี ม สะกด มักใช้แทนสิ่งกลม ๆ เป็นวง เช่น เด็กตัวป้อม น้อมตัว ค้อมหัว เดีนอ้อม ล้อมวง

เสียงพยัญชนะต้น [ฟ]^๑ [ช] หรือ [ฮ] ซึ่งเป็นพยัญชนะเสียดแทรก มักแสดงเสียงที่ค่อย ๆ เกิดขึ้น อาจเป็นเสียงลมที่เคลื่อนผ่านช่องแคบ ๆ เช่น ลมดันออกมาดังฟู หรือเป็นเสียงน้ำที่เคลื่อนไหวแรงและเร็ว เช่น ฝนตกชู่ หรือเป็นเสียงคนหรือสัตว์จำนวนมากส่งเสียงพร้อม ๆ กัน เช่น เด็กคุยกันแซ่ด นกร้องแซ่แซ่ หรืออาจเป็นเสียงแสดงอารมณ์ เช่น หัวเราะแยะ ๆ ครางอื้อ ๆ

ในด้านเสียงสระ ถ้าสระเป็นเสียงสั้นมักแสดงเสียงที่เกิดและสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว เช่น ถ่มน้ำลายปริ๊ด เสียงกลองดังตุ้ม ๆ ถ้าสระเป็นเสียงยาวจะแสดงเสียงที่ดังนานขึ้น เช่น เป่านกหวีดปรี๊ด หล่นตุ้มลงน้ำ เสียงสระบางเสียงมักใช้เลียนเสียงบางอย่าง เช่น สระอา เมื่อออกเสียงต้องอ้าปากกว้าง ลิ้นลดต่ำ ขนาดช่องปากกว้าง มักแสดงเสียงที่ต้องอ้าปากกว้าง เช่น หัวเราะก๊าก หัวเราะฮา ๆ ในขณะที่ สระอิ เมื่อออกเสียง ปากไม่ได้อ้ากว้าง ส่วนปลายลิ้นอยู่ใกล้เพดานปาก ขนาดช่องปากแคบ มักแสดงเสียงที่เวลาออกเสียงไม่ต้องอ้าปากกว้าง เช่น หัวเราะคิก ๆ

เสียงวรรณยุกต์ ก็ใช้แสดงเสียงต่าง ๆ กัน และสื่อความหมายตามเสียง เช่น

วรรณยุกต์สามัญ ใช้แสดงเสียงที่ดังกังวาน ไม่แหลมสูง เช่น เสียงระเบิดดังบีม
เสียงป็นดังปัง ตกเตียงดังตึง

วรรณยุกต์เอก แสดงเสียงค่อย ๆ เบา ๆ เช่น หัวเราะหึ ๆ หัวเราะแยะ ๆ

วรรณยุกต์โท แสดงเสียงดังหนักแน่น ไม่แหลมสูง เช่น ทูบดังอ๊ก วังตึก ๆ ตกตุบ

วรรณยุกต์ตรี แสดงเสียงแหลมสูง เช่น ร้องกรี๊ด ม้าร้องฮี้ ๆ

วรรณยุกต์จัตวา แสดงเสียงเบา นุ่มนวล เช่น น้ำหยดตึง พุดเสียงหงุหงิง

คำที่เสียงกับความหมายสัมพันธ์กันเช่นนี้ เราไม่อาจตัดสินได้ว่าเป็นเพราะบังเอิญหรือเป็นเพราะเสียงบางเสียงใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงลักษณะบางอย่างได้

^๑ เครื่องหมาย [] ใช้กำกับเพื่อแสดงว่าต้องการกล่าวถึงเสียง ไม่ใช่ตัวอักษร เช่น เสียง [ฟ] ใช้อักษรแทนเสียงนี้ได้ ๒ ตัว คือ ฟ และ ฝ

ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนาต่าง ๆ

ผู้ใช้ภาษาอาจใช้ภาษาด้วยเจตนาต่าง ๆ กัน เช่น ใช้ภาษาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนรู้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบางเรื่อง ตำหนิหรือชมเชยผู้ฟัง ชักจูงโน้มน้าวให้ผู้ฟังกระทำการบางอย่าง ขอให้ผู้ฟังบอกเล่าเรื่องราวบางเรื่องแก่ตน ถ้อยคำในแต่ละภาษาที่แสดงเจตนาต่าง ๆ เหล่านี้มีมากมาย เช่น ภาษาไทยมีคำว่า บอก เล่า เตือน แนะนำ ทัก ท้วง ประกาศ รายงาน โฆษณา ประสาสัมพันธ์ วิจารณ์ ตำหนิ ดุ ตำ ว่า สั่ง ขอร้อง อ้อนวอน ขวนเข็ญถาม ชัก ตอบ

การสื่อสารด้วยเจตนาต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเพียงคำคำเดียวก็ได้ เช่น ชายคนหนึ่งได้ยินเสียงคนเคาะประตูก็ร้องถามว่า “ใคร” ลูกชายบอกแม่ว่าจะไปต่างจังหวัด แม่ถามว่า จะไปกับใคร ลูกชายตอบสั้น ๆ ว่า “เพื่อน” พี่เห็นน้องถอยรถจะไปชนประตูก็ร้องเตือนว่า “ระวัง” นักเรียนนั่งล้อมวงหารือกันเรื่องการทำกิจกรรม อยู่ ๆ คนหนึ่งก็พูดขึ้นว่า “หิว”

แม้คำคำเดียวจะใช้สื่อสารได้ก็จริง แต่ถ้าผู้พูดต้องการให้ถ้อยคำของตนสื่อสารได้ชัดเจนก็มักจะพูดเป็นประโยค นักไวยากรณ์แบ่งประโยคตามเจตนาที่ใช้สื่อสารได้ ดังนี้

ประโยคบอกเล่า หรือประโยคแจ้งให้ทราบ เช่น

- เราควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
- ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ต่างก็รักชีวิตของตน
- บทความของคุณน่าสนใจมาก
- ประโยคบอกเล่าปฏิเสธ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ประโยคปฏิเสธ เช่น
- คนเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้
- เราไม่ได้พบกันนานแล้ว
- ไม่มีใครอยากทำงานร่วมกับเขา

ประโยคถาม หรือประโยคคำถาม หรือประโยคสอบถาม หรือประโยคถามให้ตอบ เช่น

- เขาส่งข่าวมาบ้างไหม
- ใครหยิบเงินในลิ้นชักไป
- คุณซื้ออะไรมาบ้าง

ประโยคสอบถามปฏิเสธ เช่น

- คุณไม่ได้รับจดหมายของผมหรือ
- ทำไมวันนี้เขาไม่มาทำงาน
- ใครไม่เคยไปอยุธยาบ้าง

ประโยคสั่ง หรือประโยคบอกให้ทำ เช่น

- บอกให้หัวหน้าแผนกมาพบผมหน่อย
- ไปส่งน้องให้ถึงบ้านนะ
- หยิบจานมาซิ

ประโยคสั่งปฏิเสธ หรือประโยคห้าม เช่น

- อย่าแกล้งน้อง
- ลูกต้องไม่พูดปด
- อย่าจอดรถขวางประตู

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ประโยคแสดงเจตนาต่าง ๆ

๑. ประโยคแต่ละชนิดอาจแสดงเจตนาที่แยกย่อยไปได้อีกมาก เช่น ประโยคบอกเล่าอาจแสดงเจตนาบอก เตือน แนะนำ วิจารณ์ ตำหนิ ประโยคสั่งอาจแสดงเจตนาบังคับ ขอร้อง อ้อนวอน ขวนเข็ญ ประโยคสอบถามอาจแสดงเจตนาถาม ชัก สอบสวน

คำชนิดหนึ่งที่ช่วยแสดงเจตนาของผู้พูดคือคำอนุภาค^๑ ประโยคต่อไปนี้แสดงเจตนาของผู้พูดต่าง ๆ กัน

๑) ก	นั่งลง ซิ	สั่ง
ข	นั่งลง เถอะ	อนุญาต
๒) ก	คุณอย่าจับ ซิ	ตำหนิ
ข	คุณอย่าจับ นะ	ห้าม
๓) ก	หนู不要去หาคุณยาย นะ	บอกเชิงขออนุญาต
ข	หนู不要去หาคุณยาย หรอก	แย้ง
๔) ก	คุณซื้ออะไรมา ล่ะ	ถาม
ข	คุณซื้ออะไรมา นะ	ถามทวนซ้ำ อาจเป็นเพราะได้ยินไม่ถนัดหรือไม่เชื่อหู

^๑ คำอนุภาค คือ คำที่มักใช้ท้ายประโยค เป็นส่วนเล็ก ๆ ที่ไม่ใช่ส่วนประกอบสำคัญของประโยค แต่ช่วยแสดงเจตนาหรือท่าทีของผู้พูด บางคนเรียกคำชนิดนี้ว่า คำลงท้าย หรือคำเสริม

๒. ประโยคสังสรรสามารถทำให้นุ่มนวลกลายเป็นประโยคขอร้องได้โดยใช้คำบางคำช่วย
ประโยคต่อไปนี้ ประโยค ก เป็นประโยคสังสรร ส่วนประโยค ข และ ค เป็นประโยคขอร้อง

- ก (คุณ) บอกทุกคนให้ไปที่ทำน้า
- ข (คุณ) กรุณบอกทุกคนให้ไปที่ทำน้า
- ค (คุณ) ช่วยบอกทุกคนให้ไปที่ทำน้าด้วย

นอกจากนั้น แทนที่จะสั่งหรือขอร้อง ผู้พูดก็อาจจะชวนเชิญให้ผู้ฟังกระทำร่วมกับตน
ประธานของประโยคจะเปลี่ยนจากสรรพนามที่หมายถึงผู้ฟังไปเป็นสรรพนามที่หมายถึงทั้งผู้พูด
และผู้ฟังและมักจะมีคำว่า *กัน* อยู่ในประโยคด้วย เช่น

เราไปที่ทำน้ากันดีกว่า
เราออกไปข้างนอกกันเถอะ

๓. ประโยคปฏิเสธมักมีคำว่า *ไม่* อยู่หน้าคำที่ต้องการปฏิเสธ เช่น

เขา*ไม่*อยู่บ้าน
ผม*ไม่*เคยพูดปด
เรามีเงิน*ไม่*มาก

คำว่า *มี* ก็ใช้หน้าคำที่ต้องการปฏิเสธ เช่นเดียวกับคำว่า *ไม่* แต่ใช้ในภาษาเขียน เช่น
เขายังคิดถึงเธออยู่*มี*รูวาย
ข้าพเจ้า*มี*ได้ล่งรู้เจตนาที่แท้จริงของเขา

คำว่า *ไม่* และคำว่า *มี* อาจประกอบกับคำอื่นเป็นกลุ่มคำปฏิเสธ หา...*ไม่* ก็หา*ไม่*
หาใช่...*ไม่* บ*มี* ทั้งหมดนี้ใช้ในภาษาเขียน เช่น

เขาหา*ไม่*ว่าเพื่อนรักได้ทรยศ
เขาจะรู้ก็หา*ไม่*ว่ามีผู้ล่งรู้ความลับ
เด็กคนนี้หาใช่บุตรของเรา*ไม่*
การกระทำเช่นนั้น*มี*ชอบ

คำว่า *ใช่* ปัจจุบันไม่ใช่คำปฏิเสธ แต่ในสมัยก่อนใช้เป็นปฏิเสธ เช่น “ขุนนาง*ใช่*พ่อแม่
หินแ่ง*ใช่*ตายาย” หมายความว่า ขุนนางไม่ใช่พ่อแม่ หินแ่งไม่ใช่ตายาย
เราอาจใช้คำว่า *ใช่* ร่วมกับคำอื่นบางคำเป็น *ใช่*ว่า *ใช่*ที่ ฯลฯ เช่น “รู้*ไว้*ใช่*ว่า* ใส่บาแบกหาม”
“ผมจะเข้าไปช่วยก็*ใช่*ที่”

คำว่า *เปล่า* ไม่ใช่ขยายคำอื่น แต่ใช้ในการถามและใช้ในการตอบปฏิเสธ เช่น

พิศ : คุณ*ไม่*สบายหรือ*เปล่า*
เพลิน : *เปล่า* ฉันสบายดี

ถ้าต้องการให้สุภาพ อาจใช้กลุ่มคำ *หา*มี*ได้* แทนคำว่า *เปล่า* เช่น

พิศ : คุณคงผิดหวัง*ใช่*ไหม
เพลิน : *หา*มี*ได้* ดิฉัน*ไม่*ได้หวังอยู่แล้ว

มีการใช้คำปฏิเสธในลักษณะปฏิเสธซ้อนปฏิเสธซึ่งมักจะทำให้ประโยคมีความหมาย
เป็นบอกเล่า เช่น

*ไม่ใช่*ผมจะ*ไม่*ยอม*ใช่*นี้ แต่ตอนนั้นผม*ไม่มี*เงินจริง ๆ (หมายถึงผมจะยอม*ใช่*นี้...)
เขา*ไม่ใช่**ไม่*รู้เรื่องนี้ (หมายถึงเขา*รู้*เรื่องนี้)

แม้ประโยคปฏิเสธซ้อนปฏิเสธจะมีความหมายเป็นบอกเล่า แต่ก็ใช้ได้ในสถานการณ์
ที่จำกัดกว่าประโยคบอกเล่าทั่ว ๆ ไป คือมักใช้เมื่อผู้พูดฝ่ายหนึ่งกล่าวปฏิเสธเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ผู้พูดอีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยจึงกล่าวปฏิเสธประโยคปฏิเสธนั้น ประโยค *ไม่ใช่*ผมจะ*ไม่*ยอม*ใช่*นี้
จะพูดต่อเมื่อมีผู้กล่าวหาว่า*จะไม่*ใช่*นี้* ประโยค *เขาไม่ใช่ไม่*รู้เรื่องนี้ จะพูดต่อเมื่อมีผู้คาดเดาว่า
เขาคง*ไม่รู้*เรื่อง

๔. ผู้พูดหรือผู้เขียนอาจใช้ประโยคแสดงเจตนาต่าง ๆ เรียงต่อกันไป ผู้รับสารจะเลือก
สนองตอบเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

คุณดูท่าทาง*ไม่*ค่อยสบาย ปวดศีรษะ*ใช่*ไหม ไปหาหมอเถอะ (บอก-ถาม-สั่ง)
ลูกเอา*แ่ง*นี้ไปให้คุณยายหน่อย ถือดี ๆ อย่าให้หก เดี่ยวแม่จะตามไป (สั่ง-สั่ง-
ห้าม-บอก)

ใครมาเรียกที่ประตู น้องช่วยไปดูหน่อย พี่กำลังยุ่ง (ถาม-สั่ง-บอก)

๕. เมื่อผู้ส่งสารใช้ประโยคแสดงเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้รับสารอาจสนองตอบต่างกัน
ไปได้ เช่น

อร ถาม : เวลาเท่าไร
อุ้ ตอบ : บ่ายโมงแล้ว
ตอบปฏิเสธ : *ไม่รู้*
ตั้งคำถาม : ถามทำไม
ออกคำสั่ง : ดูนานพิกที่ข้างฝาสิ

๖. เรามักรู้ว่าผู้พูดมีเจตนาอย่างไรจากถ้อยคำที่เขาใช้ เช่น ถ้าผู้พูดใช้สรรพนามที่หมายถึงผู้ฟังเป็นประธานของประโยค ผู้พูดมักมีเจตนาสั่ง ถ้าผู้พูดใช้คำแสดงคำถาม ใคร อะไร ทำไม ฯลฯ ในประโยค ผู้พูดมักมีเจตนาถาม

อย่างไรก็ดี ในบางกรณีผู้ฟังจะต้องพิจารณาสถานการณ์ประกอบ จึงจะเข้าใจเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด เช่น

ฉันอยากได้ซองมาใส่จดหมาย

(ผู้พูดอาจเพียงแต่บอกความต้องการ หรือตั้งใจจะสั่งให้ผู้ฟังไปหยิบซองมาให้)

หนังสือเล่มนี้ ใครจะอ่าน

(ผู้พูดอาจถามเพราะต้องการคำตอบ หรือพูดด้วยความเชื่อว่าไม่มีใครอ่าน)

คุณอยู่เฉย ๆ ได้ไหม

(ผู้พูดอาจถามเพราะอยากรู้ หรือขอให้ผู้ฟังอยู่เฉย ๆ)

จะเห็นได้ว่า ภาษาที่เราใช้พูดกันอยู่ทุกวันใกล้ตัวเรามากจนเรามองไม่เห็นความสำคัญนั้น ยังมีอะไรที่ควรแก่การสังเกตและศึกษา ถ้านักเรียนได้ลองสังเกตภาษาดูบ้างแล้ว จะพบว่าการเรียนภาษาไม่ใช่เรื่องน่าเบื่ออีกต่อไป

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

๑. แต่งประโยคจากสถานการณ์ต่อไปนี้

“คุณยายกำลังเดินข้ามทางม้าลาย”

๑) ประโยคแจ้งให้ทราบ

๒) ประโยคถามให้ตอบ

๓) ประโยคบอกให้ทำ

๒. พิจารณาสถานการณ์ต่อไปนี้ แล้วตอบคำถาม

๑) แสนดีเดินเข้ามาในห้อง หลังจากที่ออกไปขอยืมหนังสือที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย แล้วพูดกับแสนรักว่า **“วันนี้อากาศร้อนจังเลย ในห้องก็ร้อนเนอะ”** ข้อความที่แสนดีพูดแสดงเจตนาใด เพราะเหตุใด

๒) ไออุ่นไปตัดผมแฟชั่นมาใหม่ และถามความคิดเห็นจากพี่สาว พี่สาวจึงตอบว่า **“เปลี่ยนร้านใหม่หรือ ทรงเดิมก็สวยอยู่แล้วนะ”** ข้อความที่พี่สาวพูดแสดงเจตนาใด เพราะเหตุใด

